

DİKH HE NA BİSTER:
GEÇMİŞİ HATIRLA,
GELECEĞİ İNŞA ET

Bir Daha Asla!

Dikh he Na Bister: "Geçmişi Hatırla, Geleceği İnşa Et - Bir Daha Asla!" / Bilgi Notu

Yazan

Fatoř Kaytan

Tasarım

Nazar Zengi

Editör

Ebru Uzpeder

Fotoęraflar: Romani Godi

Yayın tarihi: 2024

Bu bilgi notu Ağustos 2024'te Dikh he Na Bister Roman Soykırımı Anma Programı'na katılan Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi) ve Roman Toplumunu Gençlik Eğitim ve Kalkınma Derneği (ROMGEDER) işbirliği ile hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Romanlar, Göçebeler, Çingeneler...	1
I. 2 Ağustos Roman Soykırımının Tarihi Bağlamı	2
II. Roman Kimliğini Korumada Anma Etkinliklerinin Önemi	4
III. Dikh He Na Bister Anma Programı'nın Amacı ve Önemi	5
IV. Programın Roman Gençleri Üzerindeki Etkisi	7
Deneyimler; Katılımcılardan Aktarımlar	8
V. Roman Haklarının Savunulmasında Anmanın Rolü	13
VI. Küresel Roman Topluluğu İçinde Dayanışma ve İşbirliği Deneyimi	14

Romanlar, Göçebeler, Çingeneler...

Romanlar, çeşitli kaynaklarda özellikle 7. ve 10. yüzyıllar arasında bugünkü Hindistan ve Pakistan sınırlarından savaş, kıtlık, kast sistemi, hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle “Büyük Yürüyüş” adını verdikleri göç dalgalarıyla dünyaya dağılmış Hint göçmen toplulukları olarak geçmektedir. Hindistan bölgesinden çıkışta “Drom” olan sözcüğün, gidilen farklı coğrafyalardaki dilin gramer yapısı nedeniyle değişikliğe uğrayıp Dom, Rom ve Lom olarak kullanıldığını görmekteyiz (Kenrick, 2006:20).

“Çingene/Gypsy” adlandırması ise gündelik söylemde önyargıyı ve ötekileştirici birçok damgayı içerecek şekilde kullanılmaktadır. Her ülkede “Çingene/Gypsy” kelimesine karşılık gelen, farklı isimler kullanılmıştır. Romanlar, “Çingene/Gypsy” kelimesinin olumsuz yargılar içeren bir sıfat olarak kullanılıp ötekileştirmeye yol açması nedeniyle, nötr çağrışımlar taşıyan “Roman” kelimesi veya yerel grupların uğraştıkları zanaatlara ilişkin isimlerle anılmayı tercih etmişlerdir (Tarlan, 2018:15).

I. 2 Ağustos Roman Soykırımının Tarihi Bağlamı

Romanlar, 14. yüzyılda Avrupa'ya kadar ulaşmış ve burada neredeyse en başından beri ayrımcılıkla karşılaşmışlardır. Avrupa'da uğradıkları büyük zulüm, Roman tarihinin en karanlık dönemlerinden biridir. Avrupa'nın birçok ülkesinde Romanlar köle olarak yaşamaya zorlanmıştır. Örneğin Romanya'da 500 yılı aşkın bir süre boyunca köleleştirilen ve zorla çalıştırılan Romanlar, yerel ekonominin hatırı sayılır bir bölümünü oluşturmuştur.¹ Ayrıca yaşam tarzlarını suç sayan ve zorla asimilasyon, sürgün ve hatta idam cezasıyla sonuçlanan acımasız Roman karşıtı yasalara maruz bırakılmışlardır.

20. yüzyıl daha da şiddetli baskıları beraberinde getirmiş, İkinci Dünya Savaşı sırasında Naziler soykırım politikalarının bir parçası olarak Romanları da hedef almıştır. Roman Soykırımı, "Porajmos" (yok ediliş) ya da "Pharrajimos" (parçalanma-yıkım) olarak bilinir ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası'nın "ırksal açıdan aşağı" olarak gördüğü gruplara yönelik soykırım politikalarının bir parçası olarak gerçekleşmiştir.² Romanlar, Aryan ırkının saflığına tehdit olarak görüldükleri için Yahudilerle birlikte hedef alınmışlar ve insanlığa aykırı uygulamalara maruz kalmışlardır. Soykırım, 1935 yılında çıkarılan Nürnberg Yasaları³ ile başlamıştır. Bu yasalar, Romanları "ırksal olarak istenmeyen" ilan ederek

¹ <https://www.europeana.eu/ro/stories/roma-slavery-in-romania-a-history>

² [https://www.errc.org/uploads/upload_en/file/roma-holocaust-factsheet%20\(3\).pdf](https://www.errc.org/uploads/upload_en/file/roma-holocaust-factsheet%20(3).pdf)

³ <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/nuremberg-laws#:~:text=Nazi%20Almanyas%C4%B1nda%20Ey1%C3%BC1%201935'te,olu%C5%9Fturan%20%C4%B1rk%C3%A7%C4%B1%20teorilerin%20bir%C3%A7o%C4%9Funu%20somutla%C5%9Ft%C4%B1rm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r.>

vatandaşlıktan mahrum bırakmış, zorunlu göçe zorlamış ya da toplama kamplarına kapatılmalarına yol açmıştır. Binlerce Roman, zorunlu çalışmaya, açlığa ve insanlık dışı koşullara maruz bırakılmış, ayrıca özellikle Josef Mengele gibi Nazi doktorları tarafından tıbbi deneylere tabi tutulmuştur.

Yine bu dönem Auschwitz-Birkenau'da, Romanlar için "Çingene Kampı" kurulmuş ve Roman ve Sinti⁴ gruplar toplanarak bu kampta hapsedilmiştir. 1944 Mart ayı sonlarında SS birlikleri (Nazilerin özel askeri gücü), Auschwitz-Birkenau kamplarında yaklaşık 1.700 Roman'ı öldürmüştür. 16 Mayıs 1944'te kamp liderliği, Çingene yerleşkesinin diğer sakinlerini de öldürmeye karar vermiş, SS muhafızları yerleşkeyi kuşatıp mühürlemiştir. Dışarı çıkmaları emredildiğinde, Romanlar demir borular, kürekler ve bulabildikleri her şeyi silah olarak kullanarak kendilerini savunmuştur. O gün SS'lere geri adım attıran bu direnişi onurlandırmak için 16 Mayıs, Roman Direniş Günü olarak anılmaktadır. Birkaç ay sonra mahkumlara karşı yeniden harekete geçen SS askerleri, 2 Ağustos 1944'te her yaş ve cinsiyetten 4 bin 300 Roman ve Sinti'yi Auschwitz'de gaz odasına göndererek öldürmüştür.

Tarihçiler İkinci Dünya Savaşı süresince, 220.000 ile 500.000 arasında Roman'ın öldüğünü tahmin etmektedir. Ancak, soykırımın belgelenmesindeki eksiklikler ve Roman deneyimlerinin uzun süre görmezden gelinmesi nedeniyle bu sayı net değildir. Roman Soykırımı, İkinci Dünya Savaşı sonrası tartışmalarda büyük ölçüde dışlanmış ve Roman mağdurların acıları hak ettiği şekilde tanınmamıştır.

Bu nedenle 2 Ağustos tarihi, Roman ve Sintilerin çektiği işkenceleri, insanlık dışı uygulamaları, maruz kaldıkları ötekileştirme ve ayrımcılığı hatırlamak ve "bir daha asla" demek için 2015 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından Roman ve Sinti Soykırımını Anma Günü olarak kabul edilmiştir.

4 <https://www.roma-sinti-holocaust-memorial-day.eu/>

II. Roman Kimliğini Korumada Anma Etkinliklerinin Önemi

Yüzyıllar boyunca Romanlar, sistematik ayrımcılık, zulüm ve dışlanma ile karşı karşıya kalmışlardır. Devlet sahibi olmayan ve sık sık göçebe bir halk olan Romanlar, tarihsel anlatılarının ulusal ve küresel tarihlere dahil edilmesi konusunda zorluk yaşamıştır. "Anayurt"larının olmaması, kolektif hafızanın korunmasını Roman toplulukları için hem daha zorlu hem de daha önemli kılmaktadır. Bu nedenlerle soykırımı anmak, tarih boyunca ve günümüzde hâlâ süren ayrımcılık ve baskıya karşı Roman halkının direncini hatırlatır ve bir daha yaşanmaması için önlemler alınmasını teşvik eder.

Ayrıca soykırımın yarattığı travmayı kabul etmek, toplumların iyileşme süreci için bir ilk adımdır ve kurtulanlar ile onların ardından gelenlerin acılarını ifade etmeleri, hikayelerini paylaşmaları ve nesiller arası bir dayanışma kurmaları için zemin sunar.

Soykırımı ve diğer önemli tarihsel eşikleri hatırlamak, Roman tarihi, dili ve geleneklerine dair bilginin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayarak kültürel aşınmayı önler ve ayrımcılıkla mücadele için gerekli kimlik bilincinin güçlenmesine olanak tanır.

Tarih boyunca marjinalize edilmiş ve görmezden gelinmiş olan Romanlar için soykırımı hatırlamak, yok sayılmaya, silinmeye karşı bir direniş ve adalet talebi olarak işlev görür. Bu, Roman topluluklarının dünya tarihinde hak ettikleri yeri almalarını ve haklarını savunmalarını sağlar.

III. Dikh He Na Bister Anma Programı'nın Amacı ve Önemi

Dikh he Na Bister,⁵ Roman Soykırımı'nı ve kurbanlarını anmak amacıyla kurulmuş Roman liderliğindeki uluslararası bir girişimdir.

TernYpe Uluslararası Roman Gençlik Ağı (International Roma Youth Network) ile üye ve ortak kuruluşları tarafından kurulan Dikh he Na Bister, ilk olarak 2010 yılında Alman Sinti ve Roman Dokümantasyon ve Kültür Merkezi (Documentation and Cultural Centre of German Sinti and Roma) ve Avrupa Konseyi (Council of Europe) işbirliğiyle düzenlendi. O zamandan bu yana her yıl Avrupa'nın dört bir yanından genç Romanların katılımıyla düzenlenmeye devam ediyor.

Gençlerin soykırımdan kurtulanlarla doğrudan diyalog kurmasını sağlayan Dikh he Na Bister,⁶ kurtulanların kişisel tanıklıkları yoluyla geçmişi öğrenmenin yanı sıra katılımcıların bugünün Avrupa'sında hâlâ canlı bir şekilde var olan Çingene karşıtlığı ve diğer ırkçılık biçimlerini tanımalarını sağlar ve bunlara direnme konusunda ilham verir.

Dikh he Na Bister, gençleri adalet ve eşitlik mücadelelerinde güçlendirmeyi hedefler. Bu anma ve farkındalık etkinlikleri sadece 2 Ağustos'ta Auschwitz-Birkenau kampları ve Krakow'daki uluslararası etkinliklerle sınırlı değildir aynı zamanda Avrupa genelindeki birçok yerel girişim de kendi programlarını gerçekleştirir. Özellikle gençlik grupları, 16 Mayıs'ta "Roman Direniş Günü"nü kutlayarak direnişin güçlü bir mesajını yaymayı amaçlar.

Dikh he Na Bister programı, her sene bir haftalık eğitim ve Auschwitz-Birkenau ziyaretlerinden oluşur.

⁵ <https://2august.eu/> "Dikh he Na Bister", Roman dilinde "Bak ve Unutma" anlamına gelir. Bu ifade, Roman Soykırımı (Porajmos) anısına yapılan etkinliklerde kullanılan ve Romanların tarihine dair hatırlatma ve dayanışma çağrısı niteliğinde bir slogandır.

⁶ <https://2august.eu/about-us/>

Programda yer alan eğitim oturumları, katılımcıların Roman Soykırımı'nı kavramaları için gerekli tarihsel bilgiyi sağlar. Çalıştaylar, soykırım sitelerine geziler ve hayatta kalan Romanlarla buluşmalar aracılığıyla katılımcılar, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşananları öğrenirler. Ayrıca program, Roman gençleri, insan hakları ve sosyal adalet için savunuculuk becerileri konusunda güçlendirir. Irkçılığın tarihsel ve çağdaş tezahürleri ile Çingene karşıtlığı arasındaki bağlantıları kurmalarını sağlayarak, bu sorunlara kendi topluluklarında nasıl yanıt vereceklerine dair araçlar sunar. Farklı geçmişlerden gelen Roman gençleri bir araya getirerek dayanışmayı ve ırkçılıkla mücadelede ortak bir sorumluluğu teşvik eder. Ayrıca, Roman olmayan katılımcılarla diyalog köprüleri kurar ve karşılıklı anlayışı geliştirir. Roman Soykırımı'nın anılmasını ve unutulmamasını sağlar. Katliam alanlarına ziyaretler ve anma törenleri aracılığıyla katılımcılar, atalarının anısını onurlandırır ve soykırımla ilgili güçlü bir farkındalık kazanır.

Dikh he Na Bister, Roman gençleri eğiten, güçlendiren ve birleştiren; Roman Soykırımı ve Roman kimliğiyle ilgili bilincin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan benzersiz bir programdır.

“Dik He Na Bister etkinliği kapsamında, Auschwitz ve Birkenau kamplarını ziyaret ettim ve Roman Soykırımı'na dair farkındalığı artırma amacı taşıyan birçok etkinliğe katıldım. Burada, soykırım sırasında hayatını kaybeden Roman topluluklarının anısına yapılan seremonilere katıldım ve farklı ülkelerden gelen gençlerle topluluklarımızın geçmişini tartışma fırsatı buldum. Ayrıca, soykırımdan sağ kurtulmuş Christian Pfeil ile tanışarak onu dinleme şansını yakaladım. Anlattıkları, soykırımın unutulmaması ve bu acıların tekrar yaşanmaması için mücadele etmemiz gerektiğini bir kez daha ortaya koydu. Anma törenlerinin yanı sıra, Roman kültürü ve tarihi üzerine yapılan sunumlar ve panellere katıldım. Bu çalışmalar, Roman topluluklarımızın geçmişte yaşadıkları travmaları anlamama ve bugünkü sorunları daha iyi kavramama yardımcı oldu.” **Nazar Zengi**

IV. Programın Roman Gençleri Üzerindeki Etkisi

Dikh he Na Bister, katılımcı Roman gençler üzerinde derin ve kalıcı bir etkiye sahiptir. Çok sayıda genç için, bu program Roman Soykırımı hakkında detaylı bilgi edindikleri ilk deneyimdir. Birçok katılımcı, program sonrası Roman Soykırımı ve Çingene karşıtlığının tarihsel arka planı hakkında daha derin bir kavrayış kazanır ve bu bilgiyi başkalarına aktarma sorumluluğunu taşır. Bu kazanımlar, ülkelerine geri döndüklerinde hak savunuculuğunu sürdürmelerinde Roman gençlere cesaret verir.

Program, farklı ülkelerden genç Romanların birbirleriyle bağlantı kurmalarını sağlayarak ulus ötesi bir aktivist ağı oluşturmuştur. Program sırasında kurulan dayanışma, etkinliğin ötesine geçerek küresel Roman hareketini güçlendiren uzun süreli işbirliklerine dönüşür. Program, Roman Soykırımı'nın, Holokost eğitimi içinde daha fazla tanınmasına katkıda bulunmuştur. Katılımcılar, kendi topluluklarına geri döndüklerinde soykırımı anlatmış ve kamuoyunda tartışmalar başlatmışlardır.

2024 yılında Polonya'da düzenlenen Dikh he Na Bister Roman Soykırımı Anma Programı'na uzun yıllar sonra ilk defa Türkiye'den de bir Roman gençlik grubu katılmıştır. Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi) ve Roman Toplumu Gençlik Eğitim ve Kalkınma Derneği (ROMGEDER) organizasyonu ile oluşturulan bu grupta yer alan gençlerin anma programına ilişkin gözlem ve deneyimlerini aşağıda okuyabilirsiniz.

Deneyimler; Katılımcılardan Aktarımlar

“Dik he Na Bister etkinliğine katılmak, benim için derin ve duygusal bir anlam taşıyordu. Auschwitz ve Birkenau kamplarına adım attığım an, tarihin bu karanlık dönemini sadece bir anma değil, bir sorumluluk olarak hissettim. Orada olmak, topluluğumun geçmişte yaşadığı acıların, yok sayılmanın ve unutturulmaya çalışılan soykırımın izlerini takip etmekte. Bu trajediyi kendi gözlerimle görmek, geçmişle bağ kurmama, toplumsal adalet ve insanlık onuru adına güçlenmemi sağladı. Aynı zamanda, bu tarihsel mirası taşıyan bir birey olarak, gelecek nesillere bu acıları doğru bir şekilde aktarma sorumluluğunu omuzlarımda hissettim. Bu farkındalık, Roman toplulukları olarak gelecekte daha güçlü bir dayanışma içinde olmamızı sağlıyor.

*Bu anma töreni, yalnızca bir tarihe tanıklık etmek değil, aynı zamanda bir duruş sergilemektir. O kampların soğuk duvarları arasında yürürken, bir yandan kaybedilenlerin acısını içimde hissettim, bir yandan da bu tarihin unutturulmaması gerektiğini bir kez daha idrak ettim. Geçmişimizle yüzleşmek, gelecek adına attığımız adımları daha güçlü ve anlamlı kılacak” **Nazar Zengi***

'Soykırımın yaşandığı o topraklarda olmak, sadece kitaplardan ve belgesellerden öğrendiğim tarihi anımsatmakla kalmadı; geçmişin ağır yükünü de omuzlarımda hissettirdi. Bir Roman genci olarak bu deneyim, bana Roman topluluğunun tarihi, acıları, direnişleri gibi konularda daha derin bilgiler sundu ve bu konulardaki farkındalığımı arttırmama yardımcı oldu. Daha önce de Roman Soykırımı hakkında bilgi sahibiydim, ancak burada bulunmak, her şeyin çok daha gerçek olduğunu gösterdi. Özellikle Auschwitz-Birkenau'da Romanların tutulduğu kampları ziyaret ederken, 2 Ağustos 1944'te gaz odasında katledilen binlerce Roman ve Sinti'yi düşünmek içimde derin bir boşluk yarattı. Burası, binlerce Romanın gaz odalarında öldürüldüğü, krematoryumlarda yakıldığı, bedenleri üzerinde bilimsel deneylerin yapıldığı ve soykırımı bilimsel gerekçelerin üretildiği yerdi ve orada olmak, onları anmaktan ziyade anlamlandırmanın ve hikayelerini anlatmanın ne kadar önemli olduğunu bana bir kez daha hissettirdi. Dikh he Na Bister etkinliği, sadece bir anma töreni değil. Aynı zamanda bizi eğitmeye, güçlendirmeye ve geçmişimizi unutmamamız gerektiğini hatırlatmaya yönelik bir program. Etkinlik boyunca farklı ülkelerden gelen Roman gençlerle tanışma fırsatım oldu. Hepimiz farklı ülkelerden geliyorduk, ama aynı acıyı ve aynı tarihi paylaşıyorduk. Bu da bizi birbirimize daha da yakınlaştırdı ve farklı coğrafyalarda soykırımı giden potansiyel dinamiklerini anlamamıza yardımcı oldu.

Soykırımdan sağ kurtulmuş bir Roman'la tanışmak benim için en unutulmaz anlardan biriydi. Onun yaşadıklarını dinlemek, o dönemin karanlık yüzünü anlamamı kolaylaştırdı. O konuşurken, sanki zaman durdu; sadece o anlatıyordu ve bizler de bu anlatıya tanıklık ediyorduk. O an, Roman topluluğunun ne kadar dirençli ve güçlü olduğunu düşündüm. Yüzyıllardır süregelen ayrımcılığa, zulme ve ötekileştirilmeye karşı hala dimdik ayakta duruyoruz. Ve bu tür etkinlikler, bu direncin bir simgesi. Dikh he Na Bister, bana yalnızca geçmişle yüzleşme değil, aynı zamanda bugünün dünyasında hala var olan ırkçılık ve Roman karşıtlığına karşı daha bilinçli olma fırsatı sundu. Gelecekte topluluğum için daha fazla mücadele etmem gerektiğini fark ettim. Artık sadece geçmişi anmakla kalmıyorum; bugünkü adaletsizliklere karşı sesimi daha güçlü bir şekilde duyurmak istiyorum. Bir daha asla! Opre Roma!" **Sergen Gül**

“Orada gerekleŒen insanlık dıŒı zulüm ve katliamların boyutlarını fiziksel olarak deneyimlemek, özellikle Roman ve Sinti halklarının maruz kaldığı acıları yerinde hissetmek, beni derinden sarsan bir tecrübe oldu. Hem tarihsel hem de kişisel anlamda birçok duyguyu bir arada yaşadım. Ziyaret sırasında o dönemin korkunç gerçeklerini göz önünde bulundurmak hem bir öğrenme süreci, hem de derin bir empati yarattı. Ayrıca bu ziyaret toplumsal adalet ve tarihsel anma sorumluluğunu daha güçlü şekilde hissettirdi bana, bu program sayesinde bu tür soykırımların, hak ihlallerinin bir daha tekrarlanmaması için daha fazla farkındalık yaratmanın gerekliliğini bir kez daha anladım.” Nazlı İnce

“Çocukluğumdan itibaren aile büyüklerimin anlattığı, Auschwitz kampında yaşanan bu trajedi, hafızamda yer etmiş ve aklımdan hiç çıkmamıştı. Orada Romanların ne tür bir ayrımcılıkla karşı karşıya kaldığını öğrenmeyi uzun zamandır istiyordum. Ziyaret öncesinde Polonya’da aldığımız eğitimlerde, Antigypsyism kavramı ve kamplarda yaşananlar üzerine önemli bilgiler edindik. Roman, Sinti ve Yahudi halklarının nasıl sistematik bir şekilde yok edildiklerini anlamaya yönelik derinlemesine incelemeler yaptık. Özgürlükleri tamamen ellerinden alınan bu insanların, ölümü bir kaçış ve özgürlük olarak görmeye başlaması trajedinin boyutunu gözler önüne seriyordu. Kamp alanında derin bir duygusallıkla birlikte geçmişin izleriyle karşılaştım. Daha önce ailemden öğrendiğim tarih tam karşımdaydı.” Seymen Kaplan

“Kendimi bir anda 1942’de hissettim ve oradan geçen Roman ve Sinti topluluklarını düşündüm. Aileler, kadınlar, erkekler, çocuklar, topraklarından sürülen binlerce Roman ve Sinti bireyleri. Bir anda onlardan biri olmuşum ve aslında zaten onlardan biriydim. Sadece farklı bir yüzyılda, farklı bir coğrafyada doğmuşum.

Bu insanların günlerce, aylarca ve hatta yıllarca tutsaklık koşullarında yaşamaya çalıştığı bu kamp alanları, her gün onlarca insanın belirsizliğe gittiği, yani gaz odalarına alınıp katliama uğradığı yerlerdi. Hem her gün ölümü bekledikleri, her gün işkence ve kötü muamele gördükleri hem de buna rağmen bir yaşama amacı buldukları ‘yaşam alanı’ydı. İnsan, her şeye rağmen aldığı nefesi tercih eder ya, her şeye rağmen mutlu olabilecek küçücük bir umut bulur ya... Belki bazen bu umut Sinti bir çocuğun gözlerindeki parıltıydı, her şeye rağmen dik duran, gacoları ve zulümlerini küçümseyen bir bakıştı. Belki de bir adamın bir kadına yere düşen örtüsünü nazikçe vermesiydi.

Beton duvarları geçtikten sonra tamamen tel örgülerle kapalı ‘şehir’leştirilen alana girdik ve burada tutsak gibiydik, sonra sıra sıra binalara girmeye başladık. İlk bina Roman ve Sintilerin karşılandığı, üç saniyelik muayeneden sonra sağlıklı mı hastalıklı mı karar verilen ve buna göre gaz odalarına veya çalışma alanına gönderildikleri yerdi. Upuzun koridor boyunca kısa saçları ile kadın, erkek ve çocuklar vardı. Kadınların saçları da erkekler gibi kısa kesilmiş ve herkes aynı kıyafetleri giymişti. Portrelerdeki yüzlerin bakışlarına baktım hep. Asıl anlam ifade eden tek yer burasıydı; bazıları ürkererek bakıyor, bazıları şok yaşamış gibi, çocukların çoğunun gözleri yaşlı ve korkulu... Bazı çocuklar da ‘sizden korkmuyorum, hiçbir zaman korkmayacağım’ der gibi bakıyorlardı. Cesur ve mağrur...

Kamp bölgesine alınanlar çıplak taramalardan geçiriliyor, standartlaştırılmış siyah-beyaz işçi önlükleri giydiriliyor ve bu kıyafetler sadece haftada bir gün değiştiriliyor. Verilen ayakkabı veya sandaletler de demir karışımı bir malzemeden ve de çok ağırlar, yürümek bile zorlaştırılmış durumda. Hiçbirinin ismi yok, yakalarındaki numaralara göre çağrılıyorlar. Ve yine yakalarında bulunan sembollerden Çingene mi, Yahudi mi ya da başka bir ırk- etnisite mi anlaşılıyor. Komutanların iki, üç katlı binaları da bu alanda ve kendi çocuklarının oyun alanlarının yanı başında gaz odaları var. Kesilen insan saçları tekstilde kullanılıyor, yakılan insan bedenlerinden ise mum ve yağ yapılıyor...

İnsanların ne derece kötü olabileceklerini ve bunu nasıl da 'medeniyet' adı altında yapabildiklerini bu kamp alanlarında gördük. Beni en çok dehşete düşüren de işte buydu. İnsanlar, diğer insanları damgalar ve genelleştirir, sonra da bunu normalleştirir, sıradanlaştırır. Bir topluluğun 'kirli, suçlu ve günahkar' olduğuna inanılması bunun tamamen bir etnik kimliğe ait davranış, eylem olarak gösterilmesidir. Bir süre sonra bu normalleştirilmiş olur, halkların deyimlerine, atasözlerine, gelenek ve kültüre aktarılır. Sonra da bu topluluklar dışlanır, dışarıda bırakılır. Haklarına erişemez, hakları olduğu dahi düşünülemez. Bunlar bir soykırımın aşamalarıdır. Herhangi bir kaos ortamında ise ilk olarak bu damgalanmış topluluklar suçludur, diğer topluluklardan ayrıştırılır, nefret söylemleri türetilir, herhangi bir gerilim linç olaylarına dönüşür ki eğer toplumsal düzen tamamen yok olmuşsa sınır dışı etme ve soykırıma kadar gider.

*Hannah Arendt'in dediği gibi 'kötülüğün sıradanlaştığı', zulmün normalleştirildiği ve güçlü olanın 'medeniyet' adını verdiği korkunç yerlerdi kamp alanları ve bunların bir daha yaşanmayacağını düşünemeyiz." **Zühal Gezici***

V. Roman Haklarının Savunulmasında Anmanın Rolü

Anma etkinlikleri sadece geçmişi hatırlamakla ilgili değildir; aynı zamanda günümüzde marjinalize edilmiş grupların haklarının savunulmasında da güçlü bir araçtır. Roman topluluğu için soykırımın tanınması ve hatırlanması, günümüzün eşitlik, kapsayıcılık ve adalet mücadeleleriyle doğrudan bağlantılıdır. Roman Soykırımı'nı anmak, modern Çingene karşıtlığı biçimleriyle yüzleşmeyi sağlar. Çingene karşıtlığı ya da Roman karşıtlığı (Anti gypsism) sosyal dışlanma, şiddet ve ayrımcı politikalar şeklinde hâlâ birçok coğrafyada yaygın olarak devam etmektedir. Adalete erişim hâlâ birçok Roman için oldukça zor ve imkansızdır.⁷ Anma, bu ırkçılık biçimlerini gün yüzüne çıkartarak geçmişteki zulümlerle bugünkü eşitsizlikler arasındaki bağlantıları ortaya koyar.

Dikh he Na Bister'e dahil olan birçok Roman örgütü, 2 Ağustos'un Roman Soykırımı Anma Günü olarak resmen tanınması için başarılı bir şekilde çalışmıştır. Avrupa Parlamentosu gibi uluslararası kuruluşlar tarafından gerçekleşen bu tanınma, soykırımın kamuoyu söyleminde ve eğitim müfredatlarında gereği gibi yer alması için atılan önemli bir adımdır.

Aynı zamanda Roman Soykırımı'nın hatırlanması, Roman topluluklarını adalet ve tazminat talep etmeye teşvik eder. Anma çabaları, Romanların medeni haklar mücadelesini Avrupa insan hakları tartışmalarının ön saflarına taşıyarak, eşit muamele, eğitim, sağlık hizmetleri ve yasal koruma taleplerini güçlendirmiştir.

⁷ <https://romanigodi.org/erisilemeyen-adalet-turkiyede-romanlarin-adalet-arayisi-hukuki-engeller-ve-sosyal-adaletsizligin-insasi/>

VI. Küresel Roman Topluluğu İçinde Dayanışma ve İşbirliği Deneyimi

Dikh he Na Bister'in en güçlü yönlerinden biri, küresel Roman topluluğunda yarattığı dayanışma duygusudur. Romanlar, dilsel, kültürel ve ulusal olarak çeşitlilik gösteren bir halktır. Ancak ortak zulüm tarihi, derin bir birlik duygusu yaratır. Program, ulusal ve kültürel sınırları aşarak Avrupa'nın dört bir yanından gelen Roman gençleri birleştirir. Bir araya gelmeleri başka türlü mümkün olmayacak bu gençler arasında güçlü bağlar kurulurken, farklı ülkelerden gelen Romanların ortak sorunlar yaşadıkları ve bunların ancak kolektif eylemle çözülebileceği fikri pekişir.

Çeşitli Roman alt gruplarından gelen katılımcıların her biri benzersiz bir tarihe ve geleneğe sahip olabilir. Birbirlerinin deneyimlerini öğrenmek, sınırları ortadan kaldırır, karşılıklı saygı ve anlayış duygusunu geliştirir, Roman haklarının savunulmasında uluslararası işbirliği için bir temel oluşturur. Katılımcılar, programdan sonra da bağlantıda kalarak savunuculuk için stratejiler ve kaynaklar paylaşır. Bu küresel ağ, Roman hareketini güçlendirir ve ayrımcılık ve adaletsizliğe daha etkili bir şekilde yanıt vermesini sağlar.

Program sırasında yaşanan dayanışma tecrübesi, kolektif eylemden doğan gücün ne derece etkili olabileceğinin altını çizer. Bu, Roman topluluğunun hakları, onuru ve eşitliği için devam eden mücadelede atılan kritik bir adımdır.

Bu bilgi notu Ağustos 2024'te Dikh he Na Bister Roman Soykırımı Anma Programı'na katılan Roman Hafıza Çalışmaları Derneği (Romani Godi) ve Roman Toplumunu Gençlik Eğitim ve Kalkınma Derneği (ROMGEDER) işbirliği ile hazırlanmıştır.

